

Роксоляна Свято

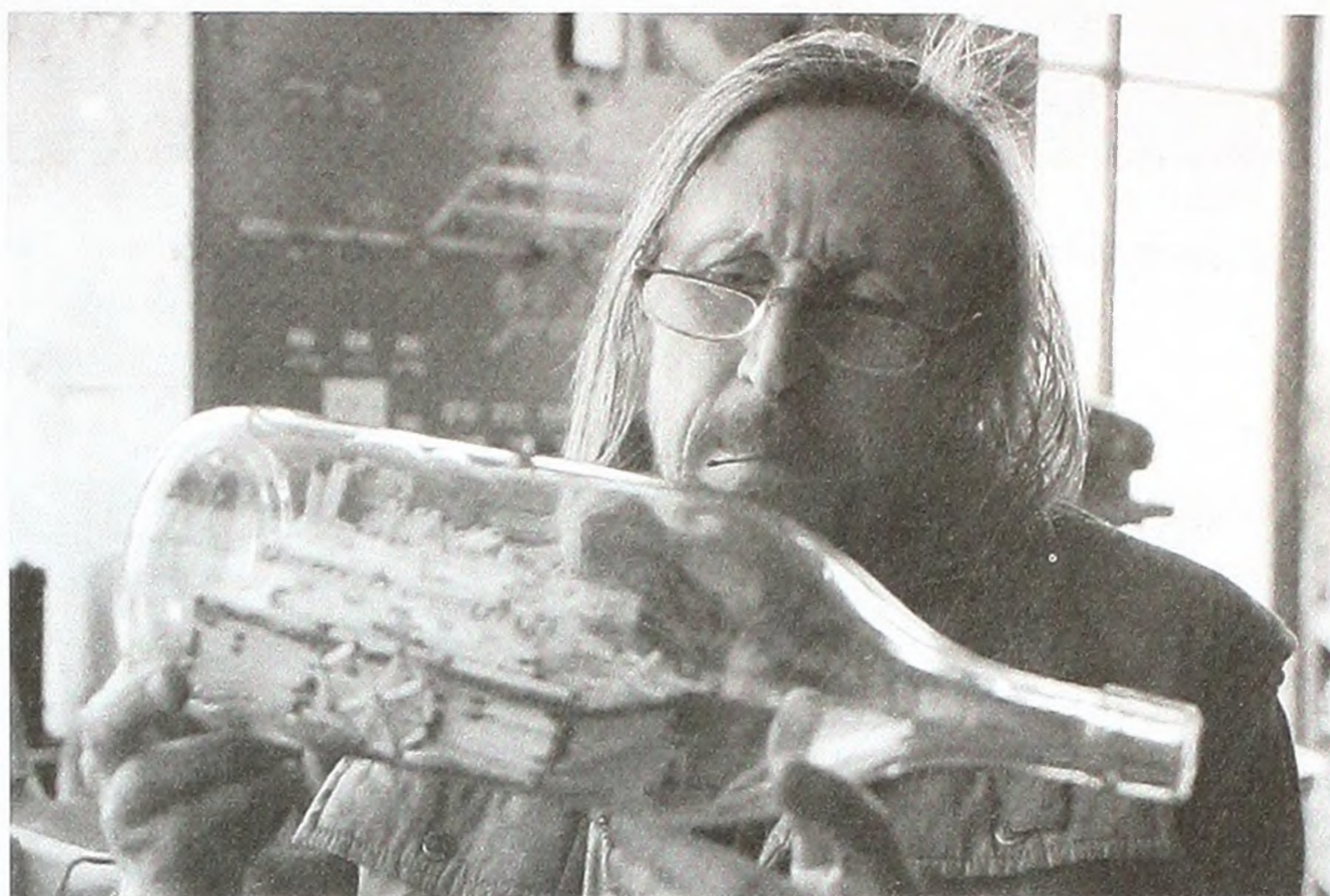
«Молодість»

поза об'єктивними обставинами (?)

Цей слоган 42-го МКФ «Молодість», яким починався кожен фестивальний показ, можна тлумачити по-різному. Все залежить від того, як розуміти саме поняття обставин. Може, організатори натякають на обставини «вікові» (що було б логічно для найстаршого в Україні МКФ, який уже давно вийшов із юнацького віку)? Чи, може, йдеться про фінансові, політичні та економічні умови (постійні проблеми з пошуком коштів, державною підтримкою тощо)?

Якось незручно згадувати про рекордно малу суму, виділену міською владою цього разу, – 20 тисяч гривень. Залишається хіба що подати цю інформацію без коментарів. А може, мова про українські кінореалії, за якими вітчизняні фільми рідко здобуваються не те що на відзнаки, а навіть на участь у міжнародному конкурсі? Та хоч про які обставини йдеться, сумна іронія полягає в тому, що жодне гасло не може захистити фестиваль від реальності. Так, «Молодість» і досі зберігає статус головної кіноподії року, принаймні в київських широтах. Та, за всього бажання, фестиваль, на жаль, не може існувати поза обставинами і, тим паче, попри них. І досвід 2012 року про це красномовно свідчить. Важко згадати рік «Молодості» (принаймні відколи фестиваль виїхав із Будинку кіно, змінивши статус студентської тусівки на світську подію), коли б виникало так багато організаційних і технічних проблем, перенесень, змін чи відмін кіносеансів і фестивальних заходів (а бувало, коли відмінений сеанс повертали в розклад, не інформуючи глядачів). Виникали проблеми зі звуком, субтитрами й безліччю інших «дрібниць», які при злагодженій роботі майже непомітні, та в протилежному разі здатні не лише зіпсувати настрої публіці, а й вивести з ладу весь фестивальний механізм. І кажу не тільки про додаткові програми, а й про міжнародний конкурс, сповнений 2012-го численних пригод. Та й за своїм наповненням він не вразив якимись особливими відкриттями.

Так, додаткові програми й заходи значною мірою рятували ситуацію, пропонуючи добрий десяток спеціальних подій і численні ретроспективи: Мілоша Формана, Їржі Трнка, Артура Ліпсетта, Алена Роб-Гріє, Теодора Ушева (члена міжнародного журі, режисера-

Кадр із фільму «Пуп'янки».
Режисер Зденек Іраський. Чехія, 2011.

Ніна Ніжерадзе у фільмі «Істальгія».
Режисер Дар'я Онищенко. Україна-Німеччина-Сербія, 2012.

Кадр із фільму «L». Режисер Бабіс Макрідіс. Греція, 2012.

Кадр із фільму «Усміхайтесь!». Режисер Русудан Чконія. Грузія-Франція, 2011.

канадійця), Богдана Ступки. Була й низка додаткових програм: традиційні довгі ночі короткого метру, кінопрограми Франції, Скандинавії, Швейцарії тощо.

Належить, звісно, згадати і про покази найактуальніших світових кіноновинок, які суттєво оживили позаконкурсну програму: глядачі могли побачити «Священні мотори» Леоса Каракса та «П'єту» Кім Кі-Дука; «У тумані» Сергія Лозниці; «Пліч-о-пліч» Крістофера Кіннеллі, продюсований Кіану Рівзом; «Полювання» Томаса Вінтерберга з чудовим Мадсом Міккельсеном у головній ролі; «Захоплення» Тобіаса Ліндгольма – тонку психологічну драму про сучасне морське піратство й ціну людського життя в умовах відстоювання інтересів великих корпорацій. Усі ці стрічки варті уваги.

Можна назвати й українські досягнення: найбільшу за останні 20 років панораму українського кіно (26 фільмів), що стала Національним конкурсом; прем'єру альманаху короткометражок «Україно, гудбай», що вже вийшла в національний прокат; про участь у головному конкурсі фільму українки Дар'ї Онищенко «Істальгія» (спільно з Сербією та Німеччиною). На відкритті в супроводі оркестру показали відреставрованого «Шкурника» Миколи Шпиковського, що теж можна зарахувати до здобутків фестивалю.

Іншими словами, позитив ніби є. І все ж, серцевиною будь-якого фестивалю є головний конкурс, і зокрема – конкурс повного метру. А він, на жаль, якраз і не справив особливого враження. І, що зауважили більшість оглядачів, здався не надто відповідним фестивальному форматові (звісно, якщо чекати від фестивального кіно якоїсь новизни та свіжості – тематичної, проблемної, виражальної тощо).

Це стосується, скажімо, «Наложниці» Умут Даг (Австрія) – ніби й не провальної, втім доволі передбачуваної «емігрантської» драми про конфлікт між традицією та глобалізованим сучасним світом, індивідуальним бажанням і зовнішнім примусом. Стрічка чимось нагадала турецько-німецькі фільми Фатіха Акіна: тут це історія молодої туркені, яка після влаштованого батьками «вигідного» одруження переїздить в Австрію і має звикати і до життя в «зовнішньому» німецькомовному світі, й водночас до життя в чужій родині.

Роуд-муві канадійської режисерки Тари Джоунз «Рік, коли Доллі Партон була моєю мамою» спершу вабить симпатичною стилізацією під 1970-ті (трохи в дусі успішного серіалу про американських рекламників 1950-х «MadMen») й, здавалося, обіцяє розгорнутися в психологічну драму про стосунки подружжя, та поступово збивається на доволі банальний, хоч у чомусь і милий, фільм про дитячі фантазії – 11-річна дівчинка шукає «уявну» маму.

«10 жимів до раю» Мадса Маттісена (Данія) – про великого й беззахисного чоловіка-«гору» – культуриста, який потерпає від тиску своєї крихітної матері, що стає завадою його приватному життю. Їхні стосунки – це така собі «лайт»-версія стосунків мами й доньки в ханеківській «Піаністці» з майже неймовірним при такому розкладі хепі-ендом.

Непоганою, але не дуже адекватною в похмурій палітрі «Молодості», здалася американська стрічка Адама Леона «Жени бабло» – легка комедія про підлітків із Бронкса Малкольма та Софію, які прагнуть прослави-

тися як художники графіті й водночас вирішують свої підліткові проблеми.

Всі названі стрічки могли би бути непоганими в рамках національних панорам, але не в конкурсі МКФ. Загалом же вартіх серйознішої розмови фільмів на 42-й «Молодості» було небагато.

Почну зі стрічки Русудан Чконії «Усміхайтесь!» (Грузія–Франція–Люксембург) – за жанром майже комедії абсурду, яка, втім, жителям пострадянських країн може здатися доволі реалістичною. У центрі її сюжету – провінційний конкурс краси для багатодітних матерів, який обіцяє переможниці чималу нагороду й нову квартиру.

Десять жінок змагаються за звання, кожна зі своєю драматичною долею, власною мотивацією та готовністю до більших або менших жертв заради перемоги. Є тут талановита скрипалька, яка не зуміла вчасно реалізуватися; є вдова, що береже свою «цноту» після смерті чоловіка; є та, на чий дім під час війни впала бомба, і вже не один рік вона з родиною займає лікарняне приміщення. Для більшості з них перемога – чи не останній шанс позбутися злиднів. Є і та, в кого найвищі шанси: це молода коханка фестивального спонсора, і навіть відсутність дітей не бачиться в цьому випадку перешкодою (як сказав на початку організатор, матір'ю можна бути і в душі).

Гострий драматизм, який переростає в іронію, сарказм або й у гротеск, аби врешті обернутися трагедією: щодо драматургії «Усміхайтесь!» – цікаве і соціально-гостре висловлювання, яке проте іноді «пробуксовує» в режисурі, й показане, на жаль, не зовсім дотягує до «сказаного». А втім, актуальність і гострота своєю справою зробили, й фільм отримав приз глядацьких симпатій.

Належить згадати і про чеські «Пун'янки» Зденека Їраського – дещо похмуру стрічку про провінційне чеське містечко з його блиском і злиденністю, кумедністю й драматизмом. Кожен із членів родини, про яку йдеться, має свої невирішені проблеми, які відходять на другий план лише після того, як безглузда смерть сусіда-китайця знімає напругу, повернувши все «на круги своя». За атмосферою стрічка нагадала давнього лауреата «Молодості» – «12:08 на схід від Бухаресту» Корнеліу Порумбою: тут також усе показано простими й невибагливими засобами, завдяки чому критика провінційності є ще нещаднішою. Також не бракує чеському фільмові й іронії зі сарказмом, хоча говорити про загальну легкість тут не випадає.

Головний переможець – симпатичний грецький «L» Бабіса Макрідіса (аббревіатура в назві – аналог автомобільної позначки «У» в нас: «учбовий»). Знята за мізерні кошти, ця комедія абсурду випадає із загального ряду і стилістикою, і проблематикою. Головний герой – водій, в чії обов'язки входить вчасно доставляти найсмачніший мед своєму дивному працедавцеві. Але все в житті чоловіка раптово змінюється, коли його звільняють з роботи. Власне, він і є тим «у» – «учнем», якому треба навчитися жити в нових умовах і стати «своїм» у новому колективі, тепер уже не автомобілістів, а їхніх ворогів – байкерів. Та насправді «L» – чоловік-самітник, який може почуватися вільно лише поряд із другом-«ведмедем» (чоловіком, який називає себе ведмедем). Фільм народився з реальної історії про чоловіка, який самітником жив у лісі, й початковий задум суттєво від-

різнявся від результатів, зумовлених як неймовірно зменшеним унаслідок кризи бюджетом фільму, так і поступовою зміною головного задуму.

Перемога абсурдистського фільму в головному конкурсі може здатися несподіваною (так врешті й сталося). Та, з іншого боку, ця нагорода, можливо, свідчить про втому від загальної сірості конкурсної програми, яку оглядачі констатують уже не перший рік. «Молодість», так би мовити, поступово старіє, і лише вливання «свіжої крові» (що, мабуть, не варто тлумачити лише буквально) може змінити ситуацію.

Завершимо огляд згаданою стрічкою «Істальгія» (буквально: ностальгія за «сходом») Дар'ї Онищенко, котра віднедавна мешкає в Німеччині. І хоч її робота й не дістала нагороди, вона заслуговує на увагу. Хоча б тому, що не так багато українських стрічок потрапляє в головний конкурс, а з тих, які потрапляли, ця не найгірша. Кошти на фільм виділило Державне агентство з питань кіно, й «Істальгія» стала першою стрічкою, що отримала гроші на копродукцію¹.

Як і в кіноальманасі «Україно, гудбай», у фільмі три міні-історії, об'єднані довкола теми еміграції. І кожен сюжет розгортається в іншій країні – відповідно, Німеччині, Сербії та Україні. Як поступово з'ясовується, всі три лінії пов'язані між собою і сюжетно, а в основі кожної окремої фабули – історія стосунків між чоловіком і жінкою.

У цієї стрічки лише один суттєвий недолік. І це – українська лінія. Парадоксально: матеріал, що мав би бути найближчим режисерці, виявився найменш переконливим. І насамперед – через абсолютну нереалістичність мовних реалій. Питання, якою мовою знімати кіно про сучасне українське життя, залишається відкритим. Але робити молодих хлопців, які «тусуються» десь у Гідропарку й співають наспівують радянсько-російський репертуар, літературно-україномовними (як і, скажімо, перезвучувати українською Олексія Горбунова), здається, не наймудріше рішення. Тим паче, в деяких випадках це доходить і до абсурду: коли молодий Богдан (російський актор Іван Добронравов) телефонує мамі (Ніна Ніжерадзе) в Мюнхен, і говорить до неї українською, а та відповідає своєму синові... російською. Звісно, немає нічого неможливого, але така ситуація потребує хоча б якогось сюжетного уточнення.

Натомість німецька лінія (та-таки Ніна Ніжерадзе й австрійський актор Карл Марковіц) про стосунки між уже дещо старшими емігранткою з України Русланою та колишнім боксером із Сербії Владаном, виглядає натурально й психологічно переконливою (що є заслугою і чудових акторів). Як, до речі, й сербський сюжет з відомим завдяки «Життю як диву» Кустуриці Вуко Костічем, та не менш відомою в Європі Лією Морнар (хорватського походження). Зрештою, фільм засвідчує: за доброї режисури копродукція може принести українському кіно непогані плоди.

¹ Див. докладніше інтерв'ю М. Сердюк: Дар'я Онищенко: «Істальгія — тоска, связывающая наших на Западе» // <http://afisha.mail.ru/kiev/cinema/articles/36256/>